

BÁO CHÍ- SỰ RA ĐỜI VÀ PHÁT TRIỂN

ĐINH HƯỜNG⁺

ĐẶT VẤN ĐỀ:

Từ lâu nhiều nhà lý luận báo chí trong và ngoài nước đã tập trung nghiên cứu vai trò, đối tượng, chức năng, nguyên tắc, cơ cấu, đặc trưng, thể loại của báo chí; đồng thời tốn không ít thời gian để tìm hiểu và lý giải sự ra đời của "hiện tượng văn hóa đặc biệt" này - (chữ dùng của V. U. Trua-nô-va).

Song những vấn đề trên vẫn luôn mang tính thời sự, thu hút sự chú ý và quan tâm của nhiều nhà khoa học.

Với quan điểm khoa học biện chứng, bài viết này nhằm làm sáng tỏ thêm một số vấn đề cơ bản về nguồn gốc ra đời cũng như sự phát triển của báo chí trong thế giới hiện đại.

1. NHỮNG HOẠT ĐỘNG THÔNG TIN TRƯỚC BÁO CHÍ

Khi bàn về nguồn gốc của ngôn ngữ, Ăng Ghen có một luận điểm nổi tiếng: "Sự phát triển của lao động làm cho mọi thành viên của xã hội có quan hệ mật thiết với nhau hơn, sự hình thành con người đồng thời với việc xuất hiện giữa họ nhu cầu là cần phải nói với nhau một điều gì đó" ⁽¹⁾. Chính nhu cầu xã hội trong việc trao đổi thông tin đã giải thích sự ra đời của ngôn ngữ và cũng chính ở đó đã hình thành hình thức giao tiếp đầu tiên giữa con người với con người. Như vậy tín hiệu ban đầu để con người trao đổi "một điều gì đó" với nhau là ngôn ngữ. Hơn nữa trong phạm vi chế độ Thị tộc, khi mà hoạt động thông tin chưa được chia thành lĩnh vực độc lập, khi mà chưa hề có công cụ cưỡng bức nào khác ngoài dư luận xã hội thì chức năng của ngôn ngữ càng giữ vai trò quan trọng trong việc hình thành tư tưởng, ý niệm và nhận thức của con người.

Cùng với việc xuất hiện Nhà nước, con người đã sử dụng ngôn ngữ như một phương tiện để truyền bá thông tin. Hình thức phổ biến lúc bấy giờ là *tuyên truyền miệng*. Hoạt động này đã làm xuất hiện nhiều nhà hùng biện tài ba. Tiêu biểu nhất là Xixêrôn, Đêmôxfen, Giperít, Đinazơ, Exkhin, Licuro, Ixây, Ixôcorát, Lixi, Andôkít và Anchifon của Hi Lạp và La mã cổ đại. Những nhà hùng biện này vừa là nhà triết học, nhà tư tưởng vừa là nhà chính trị và hoạt động xã hội đã nhiệt tình truyền đạt sắc lệnh, chỉ thị, chủ

(+) Khoa Báo chí - ĐHTH Hà Nội

trương của Nhà nước cho dân chúng biết. Ngoài ra, theo Xixêrôn, họ còn diễn thuyết hùng hồn về "sự bất tử của Thượng đế, về danh dự và lương tâm, về đạo đức và lòng từ thiện của con người" (2). Hoạt động của những nhà hùng biện đã tác động vào tâm lý, tư tưởng, tình cảm của dân chúng, hướng họ vào những hoạt động tinh thần và vật chất nhất định. Do tuyên truyền có mục đích như vậy nên có thể nói đó là những hiện tượng *tiền báo chí*.

Song ở những Quốc gia rộng lớn thời cổ đại, hình thức tuyên truyền miệng không đáp ứng được nhu cầu thông tin nên đã xuất hiện một hình thức hoạt động mới - *Công văn bằng chữ viết*. Thời các vương triều Ai cập cổ đại, những tin khẩn cấp được viết trên lá cây, vỏ cây, ván gỗ... cho mọi người đọc. Ở các nước La mã cổ đại, xuất bản những "Acta Senatus" (Bản tin tổng hợp) và "Acta diurna Populi Rômani" để đăng những chỉ thị và sắc lệnh của Xêda. Những "Acta" này được viết lên bảng thạch cao rồi treo ở những nơi đông người, ngoài ra còn sao thành nhiều bản gửi đến các thành phố, các tỉnh cho các quan chức địa phương, thủ lĩnh quân đội và dân chúng biết để kịp thời thi hành mệnh lệnh của chính quyền Trung ương. Cuối thế kỷ XIX người ta đã tìm thấy ở thành phố cổ Gorochina (thuộc đảo Síp) một "Acta" gồm 17 ngàn chữ cái (3); hoặc Xixêrôn hào hứng báo với bạn là Átchica rằng đã nhận được "Acta Senatus" số tháng ba (4). Trong thư hồi âm cho Xixêrôn, Átchica đánh giá những "Acta" này mang ý nghĩa chính trị-xã hội nhất định. Do vậy, nhiều nhà nghiên cứu cho rằng "Acta Senatus" là *khởi nguồn của những thông tin chính trị quan trọng*.

Ở Trung Quốc, thế kỷ VI đã có kỹ thuật in bằng bản gỗ; ở Nhật bản cũng có "báo" làm bằng đất sét nung. Tấm bản đất sét nung cổ nhất ở Nhật đã tìm thấy, có từ năm 1615. Ở Việt nam nghề in cũng xuất hiện khá sớm. Sử cũ còn ghi thời nhà Lý, nhà sư Tin Học (mất năm 1190) đã làm nghề khắc bản in kinh Phật. Theo cuốn *Thiền tông chỉ nam* của Trần Thái Tông (1218-1227) thì cuốn kinh Phật đó được khắc ván in ngay sau khi viết xong, Quốc sư Trúc Lâm trông coi việc ấn hành. Còn ở các nước Châu Âu khác như Anh có bản tin viết tay từ năm 1615, ở Nga có bản tin "Đồng hồ chuông" năm 1621.

Cùng với những hoạt động tiền báo chí, các bản tin cũng như nhu cầu trao đổi thông tin ngày càng phát triển, trong xã hội đã xuất hiện những *người làm nghề truyền tin*, hạm chí có cả những văn phòng để lựa chọn và phổ biến tin như Novellanti ở Rôma, Serittori dawiso ở Thụy sỹ (thời trung cổ). Đúng như Áng Ghen nhận xét: "xã hội đã sinh ra những chức năng chung, rõ ràng, thiếu nó là không được. Để thực hiện những chức năng đó, con người đã tạo ra những ngành nghề mới trong việc phân công lao động xã hội" (5).

Như vậy, từ lúc loài người xuất hiện trên trái đất thì những hoạt động thông tin cũng ra đời. Thoạt đầu là ngôn ngữ nói (tuyên truyền miệng) tiến đến dùng chữ viết. Trong tất cả chỉ là những hình thức thô sơ, đơn giản, chưa đáp ứng được nhu cầu thông tin của xã hội. Những hình thức đó chỉ là hiện tượng tiền báo chí mà thôi.

Báo chí-với ý nghĩa đầy đủ của nó chỉ có thể ra đời khi có những điều kiện kinh tế-xã hội và kỹ thuật nhất định.

2. BÁO CHÍ RA ĐỜI VÀ SỰ PHÁT TRIỂN CỦA NÓ.

Như trên đã nói, tiền đề kỹ thuật và kinh tế-xã hội là nguyên nhân quyết định về báo

chỉ ra đời.

Sự kiện đánh dấu bước ngoặt trong lịch sử nghề in là việc Iôgan Gúttenbec (người Đức) chế ra chữ rời bằng kim loại vào năm 1436 (thế kỷ XV). Năm 1459 nhà in đầu tiên được thành lập ở Paris. Đến năm 1510 tại đây có 10 nhà in mới. Những nhà in này nhanh chóng cho ra đời những ấn phẩm đầu tiên của báo chí như lịch, sách nhỏ, các bản tin... Việc sử dụng máy móc để in thật sự là một *cuộc cách mạng* trong lĩnh vực xuất bản và truyền bá thông tin nói chung.

Cũng thời gian này trên lục địa Châu Âu diễn ra quá trình thay đổi kinh tế-xã hội to lớn. "Những mầm mống đầu tiên của phương thức sản xuất tư bản, - Mác viết, đã xuất hiện ở một số thành phố của Địa trung hải vào thế kỷ XIV-XV" (6). Điển hình là các thành phố Venizơ, Genu, Padu, Florenxia của Italia -đầu mối giao thông quan trọng của Châu Âu và thế giới. Sang thế kỷ XVI-XVII chủ nghĩa Tư bản phát triển mạnh làm tăng việc buôn bán và đi lại giữa các Quốc gia. Điều đó làm nảy sinh nhu cầu thông tin về thương mại và các tin tức khác. Vũ đài lịch sử của giai cấp Tư sản đã xuất hiện. Báo chí lúc này đã hình thành và phát triển cùng với những tham vọng chính trị của giai cấp Tư sản. Chính vì thế mà bọn Tư sản ngay từ đầu đã sử dụng kỹ thuật để xuất bản báo chí với mục đích kiếm tiền. Thế kỷ XVI ở Venizơ (Italia) đã có những nhà kinh doanh thông tin. Thoạt đầu họ thuê viết tay các bản tin trong ngày về tình hình giá cả, hàng hóa, tàu thuyền qua lại... rồi đem phân phát ở những nơi đông người trong thành phố. Dần dần thấy nhiều người có nhu cầu nên các nhà kinh doanh chuyển từ phát không sang bán với giá mỗi bản tin một đồng tiền Venizơ "Gazetta". Danh từ "tờ báo" (Gazetta) gắn với tên đồng tiền Venizơ là như vậy.

Sang thế kỷ XVII những tờ báo in đầu tiên ra đời "Aviso Relazion" "Oder zeitung" ở Đức năm 1609; "Weekly News" ở Anh năm 1622 và "La Gazetta" ở Pháp năm 1631.

Những tờ báo này cung cấp tin tức về giá cả, nguồn hàng, tình hình thị trường trong và ngoài nước cho các nhà buôn. Các nhà in đã đáp ứng nhu cầu và sự quan tâm của giai cấp Tư sản đang lên trong việc thông tin kinh tế-thương mại.

Riêng tờ "Gazetta" đã phát hành với sự tham gia của Giáo chủ Riselie, bắt đầu đăng những tin về tình hình chính trị. Các cuộc cách mạng Tư sản Anh (1640), Cách mạng Pháp đều được phản ánh trên báo chí chính trị. Những tờ báo chính trị nổi tiếng khác cũng ra đời như "Bạn dân" của Ma rát, "Die zuizen" của Eveg, "Người bảo vệ hiến pháp" của Rôbexpe...

Đến thế kỷ XIX báo chí thực sự trở thành vũ đài của các cuộc đấu tranh chính trị-tư tưởng gay gắt. Các giai cấp đã sử dụng báo chí như một công cụ sắc bén để gây ảnh hưởng của mình và phân chia quyền lợi giai cấp. Báo chí trở thành lĩnh vực quan trọng trong đời sống chính trị, kinh tế, văn hóa, xã hội... năm 1836 tờ báo chính trị-văn học "La Presse" của Pháp ra đời, mở đầu kỷ nguyên *báo hàng ngày*.

Tiếp đó việc xuất hiện tờ báo "Sông Ranh mới" (1848-1849) do Mác và Ăng Ghen sáng lập đã khai sinh một nền *báo chí kiểu mới - Báo chí vô sản và cách mạng*. Nền báo chí này phát triển mạnh và gây ảnh hưởng to lớn ở nhiều nước: Nga, Pháp, Italia, Hunggari, Ba Lan, Tiệp Khắc, Trung Quốc..., tích cực đấu tranh cho *quyền lợi của nhân dân lao động và xây dựng xã hội tiến bộ*.

Cùng với kỹ thuật ấn loát, nhà bác học người Nga A. X. PôPốp đã thành công trong việc chuyển tín hiệu âm thanh qua làn sóng điện vào năm 1895 - *Mở đầu kỷ nguyên Radiô.*

Trên cơ sở những thành tựu khoa học, đầu thế kỷ XX xuất hiện thêm *vô tuyến truyền hình*. Ngày 22/05/1911 Giáo sư trường đại học Công nghệ Xanh Pêtécboa B. L. Rôzin phát thành công hình đen trắng qua màn ảnh nhỏ. Sự ra đời của Radiô và truyền hình đã tạo bước *phát triển mới về chất*, làm phong phú và đa dạng các loại hình báo chí, góp phần đáp ứng nhu cầu thông tin của con người và xã hội. Đến những năm 50 thì Radiô, vô tuyến truyền hình và các phương tiện khác đã trở thành *phổ biến và không thể thiếu* được trong đời sống hàng ngày.

Tiếp đó cuộc cách mạng khoa học kỹ thuật trong những năm 60, đặc biệt việc phát minh ra điện tử, lade, vệ tinh đã tạo cho báo chí phát triển nhảy vọt về lượng và chất vào những năm 70. Nó đưa đến một *cuộc cách mạng mang tính toàn cầu.*

Thế giới ngày nay đang diễn ra cuộc cách mạng mới về công nghệ và tin học, dẫn tới việc hình thành những ngành công nghiệp chuyên sản xuất giấy, phim ảnh, băng hình vidêô, máy ảnh, dụng cụ ghi âm-lồng tiếng, camera, phương tiện vận chuyển phục vụ cho ngành báo chí. Những phương tiện kỹ thuật tinh xảo này bảo đảm cho việc truyền tin nhanh nhạy và chất lượng nhất. Và do vậy lĩnh vực thông tin ngày nay không đơn thuần chỉ có báo, tạp chí, Radiô, vô tuyến truyền hình mà còn có nhà xuất bản, hãng thông tấn, Vidêô, phim tài liệu, ảnh, áp phích, quảng cáo... Tất cả những loại hình trên được gọi bằng một thuật ngữ mới là **HỆ THỐNG CÁC PHƯƠNG TIỆN THÔNG TIN ĐẠI CHÚNG /MASSMEDIA/**. Chưa bao giờ hệ thống các phương tiện đại chúng thế giới lại *phát triển nhanh, mạnh và toàn diện như thời đại ngày nay*. Từ những tổ chức chuyên môn lớn của Liên hợp quốc như UNESCO tổ chức văn hóa, khoa học và giáo dục đến các Tổ chức được thành lập riêng phục vụ cho hoạt động truyền tin Quốc tế như Tổ chức phát thanh và truyền hình Quốc tế /OIRT/, Tổ chức điện báo Quốc tế /MSE/, hệ thống vệ tinh viễn thông quốc tế /INTELSAT/, hệ thống vệ tinh INTERSPUTNIK... Chỉ tính riêng trạm phát sóng phát thanh và truyền hình đã có hơn 45.000 trạm, trên một tỉ chiếc tivi, hàng trăm ngàn đầu báo, tạp chí, hàng trăm hãng thông tấn, trung tâm báo chí, ngân hàng tin tức. Những cường quốc trong lĩnh vực thông tin như Mỹ, Anh, Pháp, Nga, Đức, Nhật, Trung Quốc, Ấn Độ... đang giữ vai trò to lớn trong việc truyền bá thông tin. Và cũng chưa bao giờ vai trò của hệ thống phương tiện thông tin đại chúng lại có *ảnh hưởng trực tiếp và sâu rộng* đến đời sống chính trị, kinh tế, văn hóa và từng con người như thời đại ngày nay. Những thuật ngữ mới - "bùng nổ thông tin", "chủ nghĩa đế quốc thông tin", "đấu tranh lập lại trật tự thông tin thế giới mới" ngày càng phổ biến trong nền chính trị thế giới.

Như vậy vấn đề thông tin không còn ở phạm vi quốc gia nữa mà là phạm vi toàn cầu.

3. KẾT LUẬN

Trong dòng vận động khách quan của thời gian và lịch sử, báo chí cũng có quá trình phát sinh, phát triển liên tục theo qui luật đó.

Hoạt động báo chí từ trước tới nay là hoạt động thông tin-chính trị-xã hội đặc biệt để hình thành và hướng dẫn dư luận xã hội, tác động mạnh mẽ đến tư tưởng, tình cảm và

đạo đức của hàng triệu người. Báo chí thực sự là công cụ sắc bén của các giai cấp trong cuộc đấu tranh nhằm xác lập hình thái kinh tế-xã hội, phù hợp với lợi ích cơ bản và lâu dài của nó. Vai trò của báo chí trong xã hội, do vậy ngày càng được nâng cao.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Mác, Ăng Ghen. *Tuyển tập. Tập 20, 23, 37 (Bản tiếng Nga)*
2. Hữu Thọ. *Công việc của người viết báo. Hà Nội, NXB Tuyên huấn - 1988.*
3. Hồng Chương. *Báo chí Việt Nam, Hà Nội, NXB Sự thật - 1985.*
4. *Nghề nghiệp và công việc của nhà báo. Hà Nội, hội nhà báo Việt nam, 1992.*
5. В. В. Ученлова у истоков публицистики. М., 1989.
6. Введение в теорию журналистики. М., 1980.

ĐẠI HỌC TỔNG HỢP HÀ NỘI TẠP CHÍ KHOA HỌC Số 3 - 1993

TIỀN LƯƠNG BẰNG GIÁ TRỊ SỨC LAO ĐỘNG

NGUYỄN VĂN TÁC⁺

Hiện nay một số ý kiến cho rằng nhà nước cần trả tiền lương bằng giá trị sức lao động. Khi nào tiền lương bằng giá trị sức lao động và muốn thực hiện tiền lương bằng giá trị sức lao động cần phải có những điều kiện gì? Đây là một vấn đề phức tạp cả về lý luận và thực tiễn. Bài viết này góp một phần nhỏ giải đáp vấn đề trên.

Khái niệm tiền lương bằng giá trị sức lao động chỉ xuất hiện trong nền kinh tế thị trường phát triển đầy đủ thông suốt cả nước và gắn với thị trường thế giới. Nền kinh tế tư bản chủ nghĩa là nền kinh tế thị trường phát triển cao nhất trong lịch sử, mọi sản phẩm do lao động làm ra đều trở thành hàng hóa, các quan hệ hàng hóa xâm nhập vào

---

(+) Khoa Kinh tế - ĐHTH Hà Nội